

**ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ
МАТЕМАТИКИ**

Повідайчик О.С.

*доктор педагогічних наук, доцент кафедри
соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,*

Повідайчик М.М.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
кібернетики та прикладної математики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,*

Глебена М.І.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент
кафедри системного аналізу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».*

**INFORMATION CULTURE AS A COMPONENT OF COMPETITIVENESS
OF MODERN TEACHER OF MATHEMATICS**

O. Povidaychuk

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of
Sociology and Social work
State University «Uzhhorod National University»,*

M. Povidaychuk

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of*

Cybernetics and Applied Mathematics
State University «Uzhhorod National University»,

M. Glebena

Candidate of Physical and Mathematical
Sciences, Associate Professor at the
Department of System Analysis
State University «Uzhhorod National University».

Анотація. У статті досліджується питання сутності та змісту інформаційної культури вчителя математики. Інформаційна культура трактується як складова загальної культури, яка передбачає здатність сприймати та аналізувати нову інформацію, вільно орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі та готовність до застосування сучасних інформаційних технологій у процесі педагогічної діяльності. Складовими інформаційної культури педагога визначено загальноосвітню, світоглядну і професійну.

Abstract. The article explores the nature and content of the information culture of a teacher of mathematics. Information culture is interpreted as a component of the general culture, which implies the ability to perceive and analyze new information, to be free to navigate in the modern information environment and to be ready to use modern information technologies in the process of pedagogical activity. It is determined that the components of the information culture of the teacher are general, outlook and professional.

Ключові слова: культура, інформаційна культура, вчитель математики, інформаційні технології, програмні засоби.

Keywords: culture, information culture, teacher of mathematics, information technologies, software.

Динамічні зміни, які відбуваються в системі сучасної професійної освіти зумовлюють необхідність пошуку і реалізації умов формування особистісного і професійного розвитку майбутніх фахівців. З урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку суспільства, мотивів і потреб, які спонукають молодь до активної професійно-особистісної самореалізації, проблема формування інформаційної культури майбутнього фахівця стає одним з найважливіших завдань вітчизняної системи фахової освіти.

Сьогодні школа потребує компетентного вчителя, здатного вирішувати професійні завдання відповідно до вимог нової освітньої парадигми, педагога, який може реалізувати в освітньому процесі індивідуальний стиль професійної діяльності на основі інтеграції особистісних і професійних якостей. Високі вимоги до діяльності вчителя обумовлюються такими тенденціями, як інтеграція науки і виробництва, технологізація та інформатизація всіх сфер життя людей. Інформаційна культура (ІК) в цьому процесі стає визначальною характеристикою вчителя математики, оскільки саме він є ключовою фігурою втілення в життя ідеології сучасних інформаційних технологій (ІТ), інформатизації освітнього процесу, формування інформаційної культури учнів, підготовки підростаючого покоління до повноцінної життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Питанням інформаційної культури фахівців різних професійних сфер присвячено низку наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних учених (М. Близнюк, О. Данильчук, М. Жалдак, М. Лапчик, Г. Михалін, Н. Морзе, Є. Полат, І. Роберт, Ю. Рамський, А. Столяревська, Ю. Триус). Водночас потребує ґрунтовного дослідження питання формування інформаційної культури вчителя математики в контексті становлення конкурентоспроможного фахівця.

Підкреслимо, що конкурентоспроможність учителя математики в сучасних умовах визначається низкою передумов. Так, перша група передумов визначається проблемою становлення інформаційного суспільства. Професійний потенціал учителя може ефективно формуватися і реалізовуватися завдяки

застосуванню в конкурентному середовищі нових інформаційних технологій, які зумовлюють гнучкість діяльності при виконанні низки фахових завдань. Друга група передумов передбачає наявність у фахівця високого рівня професійної компетентності, яка окреслює фахові (предметні) компетенції, внутрішні мотиваційні характеристики, що пов'язані з системою особистих цінностей, а також такі компетенції, як ініціатива, прагнення до вдосконалення педагогічної діяльності та ін. Третя група передумов пов'язана з творчою діяльністю педагога, оскільки остання дозволяє по-новому оцінити певну життєву ситуацію, сприяє системному баченню, підсиленню мотивації, пошуку нестандартного вирішення проблем та спрямовує на інновації. Отже, важливою структурною складовою конкурентоспроможності вчителя є сформованість у нього високого рівня інформаційної культури.

Оскільки інформаційна культура є одним із видів людської культури, у контексті нашого дослідження важливим є визначення поняття культури особистості. Так, на думку дослідника Т. Ойзермана, «культурою є те, що робить людину людиною». В його розумінні культура особистості – це результуюча характеристика визначеного етапу розвитку індивіда, його гармонійного руху в різних, але взаємопов'язаних між собою галузях життєдіяльності. Зауважимо, що слово «рух» підкреслює можливість досягнення найвищих рівнів культури. Такої ж думки дотримується П. Флоренський. Він розглядає культуру як середовище, в якому виростає і живиться особистість, оскільки вона, творячи культуру, творить саму себе як суб'єкта соціокультурного процесу [1]. Ця ідея підтримується і розвивається в сучасних дослідженнях, де культура особистості трактується як специфічна, генетична, не спадкова сукупність засобів, способів, форм, взірців, орієнтирів взаємодії людини з середовищем існування; складне цілісне утворення, яке включає систему створення, засвоєння, збереження і поширення духовних, культурних цінностей, знань, ідей та уявлень, взаєморозуміння людей у різних соціокультурних ситуаціях [2].

Погоджуючись із вищевказаним, зазначимо, що культура особистості тут проявляється як єдність внутрішніх (цінності, знання, ідеї, взаєморозуміння) та зовнішніх (різноманітні соціокультурні ситуації) складових. Але цілком очевидно, що сама людина та її особистісні якості можуть проявлятися і розвиватися тільки в діяльності і через діяльність. Ця ідея знайшла своє відображення і при визначенні терміну культури особистості.

У філософській літературі зроблена спроба розкрити специфіку культури на основі функціонального підходу і визначити її як спосіб діяльності людей. У рамках цього підходу культура існує і розвивається як спосіб функціонування суспільства, як основна форма здійснення специфічної людської діяльності, залучення людей до взаємодії з зовнішнім світом та реалізації ними своїх потреб, інтересів, цілей.

Для нашого дослідження важливе значення мають твердження про те, що культура – не самостійна соціальна сфера, а наскрізна характеристика всієї соціальної сфери; сутність культури проявляється, перш за все, в діяльності. Найбільш цікавою, на нашу думку, є концепція В. Семенова, який вважає, що в культурній діяльності виражається соціальна сутність цивілізованої людини. Він виділяє три основні форми прояву людської культури: по-перше, культурну, культуротворчу діяльність; по-друге, засвоєння культурної діяльності; по-третє, особистісний прояв культури в безпосередній культурній реальності, тобто це є реалізація людини у повсякденній діяльності, у стосунках, у поведінці, в способі життя, у побуті засвоєних культурних досягнень, знань, умінь і навичок [3].

Отже, головною змістовною одиницею культури, її інтегрованим елементом і рушійною силою є знання і вміння. У цій інтегрованості виявляється глибокий зв'язок між рівнем знань і вмінь суспільства, з одного боку, та станом і якісною визначеністю цивілізації в культурі – з другого.

Щодо поняття інформаційної культури, то існує низка концептуальних підходів до осмислення сутності цього феномену. Основними з них є:

технологічний, культурологічний, особистісний підходи. При цьому найбільш поширеним є перший. Як справедливо зауважує Ю. Рамський, інформаційна культура розуміється як інтегральний показник рівня досконалості вчителя в процесі інформаційної діяльності [4]. Прибічник цього ж підходу С. Ілляш описує сутність інформаційної культури формулою: бути культурним – це вміти користуватися засобами сучасних інформаційних технологій, мати уявлення про все те, що створено людством у цій галузі. На думку вченого, інформаційна культура – це вміння цілеспрямовано працювати з інформацією для її отримання, обробки і передачі, при цьому використовувати комп'ютерні інформаційні технології, сучасні технічні засоби і методи [5, с. 69].

Прихильники культурологічного підходу зазначають, що ІК знаходиться на одному рівні з культурою праці, побуту, поведінки, мови, а також професійною, моральною культурою тощо. Вона своїми елементами включена у всі види цих культур. При цьому інформаційну культуру розглядають як якісну характеристику результату розвитку суспільства і особистості в галузі виробництва, передачі, збереження і переробки інформації, а також сам процес діяльності у названій сфері [1].

Щодо вимог цілеспрямованого впливу на формування культури особистості та її складової – світоглядної культури, то найбільше автори наполягають на важливості опрацювання проблеми включення в світогляд такої важливої на сьогоднішній день його частки, як знання про феномени інформації та інформаційного суспільства. Не деталізуючи проблему, вчені зазначають, що незадовільним є обмеження контекстом техніко-технологічної діяльності чи контекстом ресурсної концепції, хоча вони й дають досить змістовні уявлення про закономірності інформаційних процесів. Проте, як зазначають окремі дослідники, вони не можуть підмінити чи повно охарактеризувати загальний характер феномену інформації.

Світоглядне опанування феноменом інформації в будь-якому обсязі має не лише значення побудови певного теоретичного каркасу світобачення, що є визнаною характеристикою духовної культури особистості; воно має безпосередній зв'язок з інструментальними навичками, необхідними сучасній людині, створюючи підґрунтя розуміння того, що людина вміє робити та робить. Тож можна констатувати, що світоглядна складова культури передбачає розвиток культури мислення.

Світоглядна культура передбачає уміння спілкуватися, що в наш час входить до числа провідних характеристик культури особистості внаслідок того, що комунікація постає визначальним чинником людського існування в інформаційному суспільстві. Проте, позитивні наслідки комунікації за допомогою інформаційних технологій поєднуються з такими, які мають небажаний для людини та суспільства негативний вплив (наприклад, інтернет-залежність). Таким чином, така характеристика ІК як культура спілкування має бути відповідною, тобто передбачати формування навичок щодо запобіжних заходів. У такому плані зростає ступінь свободи вибору, а сучасна людина, володіючи високою ІК, повинна вміти обирати з багатьох можливих варіантів такі, які є безпечними для неї.

Тож, підсумовуючи здійснений аналіз складових ІК, можна дійти висновку, що в наявних характеристиках представлено два рівні розуміння основ ІК. Один рівень розуміння пов'язаний з розкриттям змісту сукупності знань, навичок, вмінь, що безпосередньо відповідають діяльності людини в інформаційному середовищі за допомогою новітніх технологій. Другий рівень розуміння пов'язаний з характеристикою необхідних змін світоглядної культури особистості (світобачення, мислення, спілкування, співіснування з іншими людьми та ін.).

Зіставляючи точки зору щодо сутності інформаційної культури особистості (як комплексної характеристики особистісних та професійних якостей, які

відповідають вимогам суспільної та професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства) і змісту інформаційної діяльності педагога, вважаємо, що зміст ІК вчителя математики містить такі складові:

- загальноосвітню: знання та навички ефективного використання інформації; знання можливостей комп'ютерних інформаційних технологій; знання та розуміння основних напрямків застосування інформаційних технологій в сучасному суспільстві та перспективи їх розвитку; володіння практичними навичками застосування ІТ;
- світоглядну: розуміння сутності інформації та інформаційних процесів, їх ролі в процесі пізнання навколишньої дійсності; здатність людини передбачати наслідки власних дій, вміння підкоряти свої інтереси тим нормам поведінки, яких необхідно дотримуватися в інтересах інформатизованого суспільства;
- професійну: розуміння цілей та напрямків застосування інформаційних технологій у процесі педагогічної діяльності; вміння та навички роботи з ІТ, а також із програмним забезпеченням спеціального (педагогічного) призначення.

Відповідно до зазначеного, представимо модель інформаційної культури вчителя математики (рис. 1).

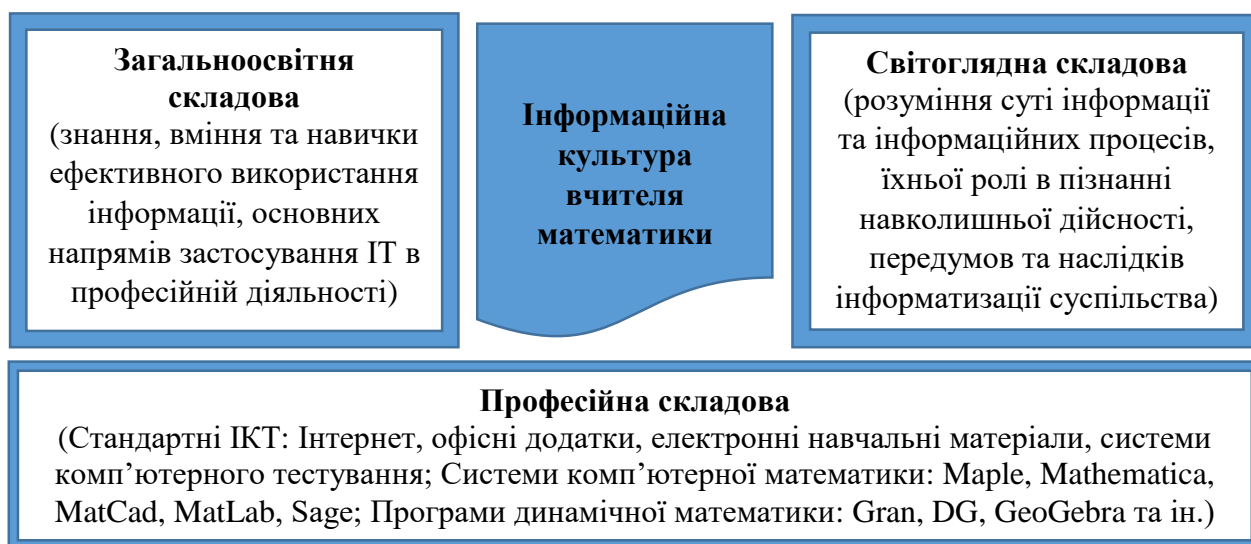

Рис. 1. Модель інформаційної культури вчителя математики.

Враховуючи те, що ІК має особистісний аспект, логічно припустити, що в неї входять ті ж компоненти. Таким чином, з урахуванням специфіки інформаційної культури, представимо її складові:

- 1) інтереси, схильності, потреби – їх сукупність визначає спрямованість особистості в процесі використання ІТ;
- 2) знання, вміння, навички, досвід роботи з інформаційними технологіями;
- 3) почуття, емоції, що виникають у процесі застосування ІТ і сприяють формуванню моральності, розвитку алгоритмічного мислення;
- 4) біопсихічні властивості, до яких у нашому випадку належать технічні, творчі, комунікативні здібності [1].

Отже, ІК має яскраво виражений особистісно-індивідуальний характер, який виражає властивості індивіда (здатність до оперування інформацією, запам'ятовування, логічного, алгоритмічного стилю мислення, творчості та ін.).

Таким чином, здійснений аналіз наукової літератури дозволив визначити інформаційну культуру вчителя математики як складову загальної культури, яка передбачає здатність сприймати та аналізувати нову інформацію, вільно орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі та готовність до застосування сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у процесі педагогічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Повідайчик О.С. Формування інформаційної культури майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. 278 с.
2. Москаленко В.В. Культура і особистість. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН*

України. Том 11. Психологія особистості. Вип 12. Київ: Фенікс, 2015. С. 352–361.

3. Семенов В. Культура и развитие человека. *Вопросы философии*. 1992. №4. С. 15–29.
4. Рамський Ю.С. Формування інформаційної культури особи – пріоритетне завдання сучасної освітньої діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютероорієнтовані системи навчання: зб. наук. праць*. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. №1(8). С. 19–42.
5. Ілляш С. Інформаційна культура як важлива складова професійної культури майбутнього вчителя початкових класів. *Наука і освіта*. №3, 2014. С. 68–72.